ÎMBUNĂTĂŢIREA EDUCAŢIEI LINGVISTICE PRIN ÎNVĂŢAREA LIMBII STRĂINE - *COMPETENȚĂ* / *COMPETENȚĂ DE COMUNICARE* – SENSURI ATRIBUITE

Tulei Angela, lector, master in pedagogie, doctorand, Departamentul Limba Engleză şi Limba Franceză Specializate, USM

The present study is an attempt to define the terms "competence" and "communicative competence". A foreign language is an effective tool to enter a new level of culture, a tool of spiritual and intellectual maturity. Higher education represents an important means to accede to international sources of information and documentation in the professional field, promoting individual, professional and general human values. The study of a foreign language is not any more an objective of general culture; it is increasingly becoming a professional training objective. The need to develop students' communicative competence increases with the ideas found in pedagogical researches which show that the human personality can be professionally formed only in the process of communication. It is almost impossible to develop students' professional communicative competence outside the foreign languages classes.

The author explores a less trodden path for improving linguistic education by teaching students a foreign language: explaining the meanings given to the terms *competence* and *communicative competence*, which give theoretical solutions for achieving the formulated goal.

Key words: *competence, communicative competence, foreign language, communication, general culture.*

Studiul limbii străine nu mai constituie doar un obiectiv de cultură generală; el devine tot mai mult un obiectiv de formare profesională. Formarea şi dezvoltarea abilităţilor de comunicare profesională în limba engleză necesită stabilirea cadrului teoretic al specificității activităţilor didactice, a cerinţelor față de limbajul profesional, stabilirea principiilor de selectare-

structurare a conținuturilor pentru învățarea limbii engleze, inclusiv a celor de origine neprofesională.

A vorbi într-o limbă străină înseamnă a putea comunica în această limbă. Activitatea verbală este un proces de folosire a cuvântului pentru comunicare. Limba, cuvântul constituie un mijloc sau un instrument al comunicării, iar activitatea verbală – însuşi procesul de comunicare. În activitatea de comunicare sunt antrenaţi oamenii, conştiinţa lor, sistemul de motivare, sfera lor emoţională, orientările şi valorile lor. Comunicarea este un mijloc de a exprima o anumită atitudine faţă de alţi oameni. Ea presupune transmiterea de informaţii, mijlocul principal de comunicare în societatea umană fiind limba, însă, paralel cu ea, în cadrul comunicării se utilizează pe larg şi mijloacele nonverbale: înfăţişarea, gesturile, mimica, poziţia capului, poziţia partenerilor unul faţă de altul.

Necesitatea dezvoltării la studenţi a competenţei de comunicare creşte odată cu ideea pe care o descoperim în cercetări pedagogice care arată că personalitatea umană se formează profesional anume în procesul comunicării.

Competența. Educaţia este privită ca o evoluţie a personalităţii de-a lungul întregii vieţi, i învăţăm dec mereu pentru o dezvoltare valabilă pe termen lung, deoarece progresul se derulează cu o viteză mult mai mare decât cea a succesiunii generaţiilor. A.Petre menţionează, că „prin intermediul comunicării indivizii îşi împărtăşesc interese, atitudini, simţăminte şi transmit cunoştinţe şi idei” [12], iar J.-C.Abric apreciază în structura comunicării ”ansamblul proceselor prin care se realizează schimbul de informaţii şi de semnificaţii între persoane aflate într-o situaţie socială concretă” [1, p 58]. Preocupat de problematica dezvoltării competenţei de comunicare, A. Petre menţionează că „comunicarea reprezintă un proces de interacţiune între persoane, grupuri, ca relaţie mijlocită prin cuvânt, imagine, gest, simbol sau semn” [12].

Pentru prima dată conceptul de *competenţă* a fost folosit de Platon.

Conceptul de *competenţă de comunicare* a fost folosit pentru prima dată de D.Hymes (1972) [Apud: 8], pe care o atribuie la nivelul de învăţare a unei limbi; aceasta permite transmiterea de enunţuri şi înţelegerea mesajelor în situaţii contextuale specifice.

Constatările lui D.Hymes au fost preluate de M.Canale şi M.Swain (1980), care au propus *Modelul teoretic al competenţei de comunicare*, drept punct de plecare servindu-le următoarea idee: „competenţa de comunicare se referă la relaţia dintre *competenţa gramaticală*, sau cunoaşterea regulilor gramaticale, şi *competenţa sociolingvistică*, sau cunoaşterea regulilor de folosire a limbajului [5, p.6]. Modelul conţine trei componente:

1) *competenţa gramaticală* – acurateţea formării propoziţiilor şi a utilizării vocabularului;

2) *competenţa socio-lingvistică* – capacitatea de a înţelege şi a folosi limbajul în diferite contexte sociale;

3) *competenţa strategică* – capacitatea de comunicare eficientă [ibid., p.28-31].

Teoria învăţământului bazat pe competenţe a apărut în SUA şi a rezultat din studiul experienţei avansate a cadrelor didactice.

Iniţial, termenul *competenţă* a apărut în psihologia profesionalismului, apoi s-a răspândit în cercetările practice ale psihologiei sociale, iar de aici s-a răsfrânt asupra cercetărilor cognitive, inclusiv în studiul pedagogic.

În practica internaţională, conceptul de competenţă apare în calitate de termen central, deoarece competenţa:

- întruneşte elementul intelectual şi aptitudinal al educaţiei;
- elementul intelectual şi aptitudinal al educaţiei include ideologia interpretării conţinutului învăţământului, format „de la finalitate”;
- competenţa de bază are esenţă integrativă, ea absorbind un şir de capacităţi şi cunoştinţe omogene sau înrudite, care se referă la sferele largi ale culturii şi activităţii profesionale.

Conform lui G.Boterf, ***competenţa*** *desemnează un ansamblu de resurse* (*cunoştinţe, capacităţi, atitudini*)*, în vederea rezolvării unei situaţii complexe aparţinând sferei situativ-problematice* [3, p.38].

Pornind de la J.Henry şi J.Cormier, am dedus următoarele *caracteristici de bază ale competenţei*. ***Competenţa***:

• *este complexă*: integrează cunoştinţele, strategiile, abilităţile, atitudinile într-un proces complex de manifestări; mobilizează ciclic şi repetat, în contexte din ce în ce mai complexe, un proces care solicită simultan toate componentele sale;

• *este relativă*: spre deosebire de un obiectiv care poate fi atins, o competenţă nu va fi niciodată atinsă, ea se dezvoltă pe parcurs trecând de la un nivel inferior spre unul superior; nivelul dezvoltării sale se caracterizează prin diversitatea şi complexitatea contextelor în care competenţa poate să se manifeste, prin specializarea resurselor pe care ea este capabilă să le utilizeze şi standardele din ce în ce mai exigente care respectă performanţele (finalităţile) pe care ea le generează; pentru a asigura această dezvoltare continuă, învăţământul trebuie să se sprijine sistematic pe cunoştinţele anterioare pentru a le plasa în relaţie cu modele noi; el trebuie de asemenea să mobilizeze frecvent aceleaşi competenţe, dar asigurându-se de un progres în diversitatea contextelor sau complexităţii finalităţilor;

• *este potenţială*: spre deosebire de o performanţă, care poate fi măsurată sau constatată şi se referă la trecut sau prezent, competenţa poate fi proiectată şi evaluată, posibilitatea mobilizării sale generând diferite performanţe în viitor, în contextele diferite ale contextului de învăţământ, când elevul/studentul va fi singurul în faţa unei sarcini de îndeplinit; învăţământul trebuie să producă rezultate, dar rezultatul (produsul sau performanţa) nu este garantarea unei competenţe; competenţa se bazează pe procesele care permit să genereze rezultate;

• *este exercitată într-o anumită situaţie*: competenţa se manifestă esenţial prin capacitatea de a administra cu eficienţă o situaţie, sau prin modificarea situaţiei în care această competenţă este utilizată (asimilare), sau adaptându-se la situaţia în cauză (acomodare); dezvoltarea unei competenţe se efectuează esenţial în administrarea situaţiilor din ce în ce mai diversificate şi complexe, cu ajutorul resurselor din ce în ce mai specializate;

• *este completă şi insecabilă*: competenţa nu este divizibilă; o competenţă generează o situaţie, altfel este o non-competenţă, o simplă resursă; dezvoltarea competenţelor nu poate fi efectuată într-un mod secvenţial sau segmentat, dar într-un fel concentric;

• *este transferabilă*: deoarece competenţa trebuie să genereze o diversitate de performanţe într-o diversitate de contexte, ea nu poate să se reducă la un proiect, la un rezultat sau la o performanţă reproductibile, ci presupune că educatul (studentul) este capabil să reutilizeze procesele, adaptându-le deliberat la un nou context (schimbând mijloacele sau îmbunătăţind procedurile, spre exemplu), ştie să facă diferenţa între esenţialul (de ex., componentele sale) şi contextualul (cunoştinţele proprii unei discipline); dacă finalităţile nu sunt decât repetarea scopurilor realizate anterior, performanţa se va consolida, dar competenţa nu se va dezvolta, deoarece competenţa rezidă în transfer şi nu în reproducere;

• *este conştientizată*: competenţa este conştientizată şi asociată necesităţilor şi intenţiilor; or, persoana trebuie să posede capacitatea de a gestiona competenţa pe care o deţine; astfel apare conceptul de metacunoaştere (*cunoaşterea-de-sine-însuşi*, socratică), de autoevaluare, diferite mecanisme destinate a conştientiza conţinuturile, deoarece conţinuturile constau esenţial în transformarea, în procesul de reflectare, a experienţelor în competenţe.

În aceeaşi ordine de idei, A.Beauchense precizează că o competenţă este un tot întreg, compus din cunoştinţe, capacităţi şi atitudini care pot fi mobilizate şi traduse în performanţe [2].

Conform *Cadrului european comun de referinţă pentru limbi, învăţare, predare, evaluare*, competenţa de comunicare este o competenţă cheie, ea incluzând competenţa lingvistică, competenţa sociolingvistică, competenţa pragmatică [4, p.86].

În Republica Moldova termenul de *competenţă* s-a instalat ca definitoriu educației odată cu realizarea reformei învăţământului general şi universitar, Curriculumul Naţional (*Curriculum de bază, 1997*) fiind axat pe triada *cunoştinţe-capacităţi-atitudini*. Unele surse dau pentru noțiunea de *capacitate* (în sens îngust) sinonimul *abilitate*. Acesta însă, în anumite contexte, poate avea valoare generică în raport chiar şi cu competența. Este cert însă că în procesul instructiv-educativ competenţa se formează prin activităţi de integrare a *cunoştinţelor*, *capacităților* şi *atitudinilor* [11].

O distincție principială în definirea competenței o realizează Vl. Pâslaru, care marchează drept una din caracteristicile sale principale faptul că ea reprezintă o achiziţie a personalităţii elevului, demonstrată şi de predicatele *a şti să faci, a fi în stare să..., a putea să..., a fi capabil să...* [11, p.216].

Competenţa de comunicare. Necesitatea dezvoltării la studenţi a competenţei de comunicare creşte odată cu ideea pe care o descoperim în cercetări pedagogice, ce arată că personalitatea umană se formează profesional anume în procesul comunicării. Comunicarea permite omului să aprecieze faptele si atitudinile, să însuşească normele sociale, să le controleze şi să le aplice în practică, elaborându-şi astfel principiile etice de conduită, potrivit cărora trăieşte şi acţionează. Psihologul I.Negură menționează, că comunicarea este forţa motrice principală a dezvoltării personalităţii umane, calitatea personalităţii fiind în raport direct de calitatea comunicării. [Apud: Palii A., 10].

Universul informaţional şi cultural în care se formează personalitatea contemporană este foarte stresant, având în vedere provocările sociale remise de mediul virtual. Aspiraţia studenţilor spre integrare socială optimă punctează nevoia dezvoltării competenţelor de comunicare şi a celor emoţionale ce ar facilita valorizarea maximă a potenţialului individual al studenţilor.

Procesul de comunicare are o triplă dimensiune: *comunicarea exteriorizată* (presupune acţiunile verbale şi nonverbale, observabile de către interlocutori), *metacomunicarea* (ceea ce se înţelege dincolo de cuvinte) şi *intracomunicarea* (comunicarea realizată de fiecare individ în forul său interior, la nivelul sinelui)" [16].

Ideea lui V. Goia precum că „comunicarea, în esenţă, se învaţă, căci nu este suficient să ştii multe cuvinte, ci e necesar să ştii să comunici mesaje, organizând cuvintele în contexte, în funcţie de conţinutul de comunicare, de interlocutor, de scopul comunicării etc., mergând spre esenţe, evitând poluarea verbală, incongruenţa exprimării, lipsa de precizie a termenilor. Exprimarea precisă, nuanţată, plastică, adecvată scopului comunicării dovedeşte însuşirea culturii" [9] a devenit un adevăr.

Personalitatea studentului se defineşte în contextul formării profesionale. Mediul de comunicare profesională contribuie la formarea identităţii profesionale a studenţilor.

„Comunicarea este un mod fundamental de interacţiune psihosocială fără de care oamenii nu ar putea să devină oameni şi să cultive valorile proprii", susţine L. Şoitu. Se consideră ideală acea comunicare în care tot ce se emite poate fi receptat. Filtrul este alcătuit din sistemul de valori proprii receptorului şi în funcţie de care alege – aproape spontan – partea din mesaj care îl interesează sau îi generează emoţii cunoscute, respingând restul [14, p.11].

Competenţa de comunicare este proces și rezultat al unei activități sintetice de acumulare a cunoştinţelor, formării capacităților şi atitudinilor, care evoluează în comportamente, trăsături caracteriale și reprezentări/viziuni. Aptitudinile sunt comunicate prin ereditare și dezvoltate prin educație [11].

Competenţa comunicaţională, sau competenţa de comunicare, presupune capacitatea individului de a codifica şi decodifica mesajele (verbale, nonverbale şi paraverbale), de a fi competent la nivelul comunicării interpersonale, de a emite mesaje fără a manifesta exces de afectivitate şi fără a exprima dezaprobarea faţă de mesajele altora.

Fiinţa umană este o fiinţă socio-culturală, adică are capacitatea de a formula interese şi de a promova valori sociale. Omul este o fiinţă informaţională şi comunicantă, care nu poate trăi în afara comunicării. Este dispus să comunice prin experienţă şi prin exerciţiu, dobândind copetenţa de comunicare.

Competenţa comunicativă a unei persoane creşte odată cu gradul de maturizare cognitivă şi axiologică pe care aceasta l-a dobândit.

T.Slama-Cazacu defineşte competenţa comunicativă drept „capacitate de a prezenta propriile intenţii, nevoi, interese în procesul de comunicare, precum şi de a percepe interlocutorul, în vederea iniţierii unui dialog în procesul de învăţământ. În educaţie, capacitatea de comunicare determină înţelegerea dintre profesor şi educat în vederea atingerii scopurilor şi desfăşurării activităţii de învăţare" [14, p.32].

Competenţa de comunicare în limba de instruire este o parte esenţială a demersului educaţional. În varii contexte, comunicarea este la rang de competenţă generală, indiferent de subcategoria în care se încadrează. Definiția CE a competenței de comunicare o include în competenţele generale. CE distinge comunicarea în limba maternă (cu unele rectificări – limba de instruire, limba oficială) şi comunicarea în 1-2 limbi străine. Se ştiie, că nu doar studiul instituţionalizat al limbii şi literaturii asigură dezvoltarea competenţei de comunicare, ci fiecare disciplină îşi are partea de contribuţie. Domeniile de utilizare a limbii sunt variate. *Cadrul european comun de referinţă pentru limbi* specifică domeniul public, domeniul profesional, domeniul educaţional şi domeniul personal.

Competenţa de comunicare defineşte eficacitatea interacţiunii, a schimbului informaţional şi interpersonal, abilitatea de a folosi în mod deliberat anumite relaţii şi dependenţe, pentru a spori magnitudinea impactului şi a schimbului interpersonal şi pentru a converti respectivele determinaţii în acţiuni bine orientate într-o direcţie stabilă cu anticipaţie. Competenţa de comunicare se afirmă în exerciţiul curent al relaţionării, ca demers interacţional cu caracter psihosocial marcat de performanţă şi care angajează, din această cauză, acţiuni bine conştientizate, raţionalizate [7, p.100].

Conceptul de competenţă de comunicare în limbi străine defineşte o capacitate lingvistică general-umană care poate fi dezvoltată în diferite contexte specifice, abordabile din perspectiva antropologică, psihologică, pedagogică şi sociologică. Cele mai populare limbi străine (engleza, franceza, germana, spaniola, rusa) sunt considerate drept resurse de comunicare interculturală, în toate domeniile de activitate [13, p.22-23].

Faptul că azi studiul limbii străine nu constituie un scop în sine, ci devine o componentă a formării profesionale, cu determinații sociale şi profesionale majore induce inserarea unor elemente de ordin non-lingvistic, de specialitate în procesul de predare-învăţare a limbii străine. Stabilirea acestor elemente implică o documentare asupra specificului activităţilor, a cerinţelor de limbaj specializat precum şi asupra particularităţilor de gen şi specie ale textelor provenite din sfera vieţii profesionale.

Problematica formării competenţei de comunicare într-o limbă străină este plasată la intersecţia mai multor arii ale ştiinţei: lingvistică, pedagogică, semantică, pragmatică, sociologică, psihologică, analiza discursului sau teoria comunicării, domenii între care se stabilesc relaţii de complementaritate şi interdisciplinaritate.

*Din perspectiva **pedagogică**, formarea şi dezvoltarea competenţei de comunicare în limbi străine devine un scop strategic, susţinut la nivel de politică europeană a educaţiei* prin:

- *Cartea Albă pentru educaţie şi instruire*, care „stipulează necesitatea învăţării a trei limbi europene", începînd cu ciclul preşcolar (1995);
- *Cadrul european comun de referinţă al limbilor*, care „a determinat schimbări majore în predarea, învăţarea şi evaluarea limbilor moderne", promovând orientarea către aspectele funcţionale ale limbii" (2000);

• *Portofoliul european al limbilor*, care include: *Paşaportul lingvistic valabil pentru toate statele Comunităţii Europene; Bibliografia lingvistică – „Memoria itinerariului de învăţare”* (*formală, nonformală, informală*); *Dosarul* – „o selecţie de materiale alese de către elev pentru a justifica progresele” la nivel de *dezvoltare a competenţelor lingvistice şi de experienţe interculturale* (2001);

• *Anul European al Limbilor, iniţiat de CE şi de UE* (2001);

• *Rezoluţia în formarea diversităţii lingvistice şi a educaţiei purilingve*, adoptată de *Conferinţa generală a UNESCO* (2003);

• *Profilul european al formării profesorilor de limbi străine*, care vizează „patru dimensiuni fundamentale” (*structură,; cunoaştere şi înţelegere; strategii şi competenţe; valori*), cu o viziune unitară „asupra sintagmei de *competenţă lingvistică*” (2004);

• Valorificarea studiului întitulat *Date-cheie privind predarea limbilor străine în şcoli* [Ibidem, p.28-38].

Competenţa de comunicare în limbi străine defineşte:

• *formă specifică de competenţă lingvistică*, formată şi dezvoltată după competenţa lingvistică dobândită la nivel de limbă maternă (uneori simultan cu aceasta);

• *capacitate specifică* exprimată prin:

a) cunoştinţe esenţiale care permit comunicarea eficientă, verbală şi scrisă, în situaţii deschise, variabile;

b) deprinderi de bază şi aptitudini de învăţare integrate pedagogic în strategii cognitive care permit: exprimarea contextuală eficientă; lectura şi înţelegerea unor texte diferite; scrierea de texte simple şi complexe, publicabile;

c) atitudini cognitive şi noncognitive (afective, motivaţionale, caracteriale) superioare care permit:

- distincţia între informaţiile esenţiale-neesenţiale;
- exprimarea unor opinii şi idei, argumentate verbal şi scris;
- valorificarea cunoştinţelor, deprinderilor şi aptitudinilor de învăţare, integrate în strategii cognitive dobândite, ca mijloace de comunicare interculturală, în diferite domenii de activitate cu efecte formative pozitive în termeni de (auto)dezvoltare psihologică şi socială, intrapersonală şi interpersonală durabilă [6].

Concluzii. Sensurile atribuite de către specialiști termenilor *competență* și *competență de comunicare* configurează și un referențial specific de formare-dezvoltare a acestora studenților, care discriminează și o anumită specificitate competenței de comunicare în limba străiină. Aceasta devine, în actualitate, nu doar o competență de cultură generală, ci și una de comunicare profesională.

Referinţe bibliografice:

1. ABRIC J.-Cl. *Psihologia comunicării*. Bucureşti: EDP, 1994
2. BEAUCHESNE A., BOUCHARD L., HENSLER H. et al. *Baccalauréat en enseignement au secondaire: modèle de développement curriculaire*, Sherbrooke: Université de Sherbrooke, Faculté d'éducation, Département de pédagogie, 1993
3. BOTERF G. Le. *L'ingénierie des compétences. Paris: Editions d'organisation*, 1999, 445 p.
4. *Cadrul european comun de referinţă pentru limbi: învăţare, predare, evaluare. Consiliul de Cooperare Culturală*, Comitetul Director pentru Educaţie „Studierea limbilor şi cetăţenia europeană”, Strasbourg, p. 86
5. CANALE M., SWAIN M. *Theoretical bases of communicative approaches to second language teaching and testing*. În: *Applied Linguistics*, 1980, nr.1, p.1-47
6. CRISTEA S. *Conceptul pedagogic de competenţă*. În: *Didactica Pro*, 2011, nr. 1
7. EZECHIL L. *Comunicarea educaţională în context şcolar. Bucureşti*: Editura Didactică şi Pedagogică, 2002, p.100
8. GÎNCU I. *Dimensiunea valorica a competenţei profesionale*. În: rev. *Didactica Pro*, 2014, nr.1 (83), p. 19-24

9. GOIA V., DRAGOTOIU I. *Metodica predării limbii şi literaturii române*. Bucureşti: Ed. Didactică şi Pdagogică, 1995. 76 p.
10. PALII A. *Cultura comunicării*. Chişinău: Epigraf, 2008. 280 p.
11. PÂSLARU Vl. *Introducere în teoria educaţiei literar-artistice*. Bucureşti: Sigma, 2013
12. PETRE A. *Stiluri şi metode de comunicare*. Bucureşti: Aramis, 2003
13. PETRESCU A. *Formarea profesorului de limbă străină din învăţământul preşcolar şi primar – schimbări de paradigmă în contextul profesionalizării*. Editura Universităţii din Bucureşti, 2012, p.22-23
14. SLAMA-CAZACU T. *Psiholingvistica – ştiinţă a comunicării*. Bucureşti: All Educational, 1999. 825 p.
15. ŞOITU L. (coord.). *Introducere în Educaţie*. Ed. Didactică şi Pedagogică, 2013. 200 p.
16. TRAN V., STĂNCIUGEANU I. *Teoria comunicării*. Bucureşti: SNSPA, 2001